

Kronika Gostyńska

Jednodniówka Regionalna

(Serja II. Nr. 5.)

Gostyń, dnia 20 października 1930 r.

TREŚĆ Ziemia Gostyńska w świetle nazw geograficznych — Ks. St. Kozierowski z Winnejgóry (ciąg dalszy).

Ks. Stanisław Kozierowski z Winnejgóry

docent nauk pomocniczych historii

Uniwersytetu Poznańskiego

Ziemia Gostyńska

w świetle nazw geograficznych
i najdawniejszych źródeł średniowiecza.

(Ciąg dalszy)

Dziewiecznik (r. 1499) przy Oporówku nie wiadomo dlaczego nazwany. Niepart (r. 1271) może być poprostu starem nazwiskiem jak Upart i Zapart. Od łyż nazwana wieś Liż pod Jeżewem, którą pisano w XV w. Hylza, Hylsch, Islesch, podobnie jak miasto Łżę r. 1275 Hylża.

b. Nazwy od imion lub nazwisk, zajęć lub rodzaju służby.

Nazwy na —ice tego typu co n. p. dziad : dziedzic, dziedzice, biskup: biskupice t. j. rodzina lub ludzie danej osoby.

Bobkowice (r. 1310), dziś Babkowice nazw. Bobek (jeszcze r. 1495).

Bogusławice (r. 1309), dziś Bogusławki: imię Bogusław.

Bojanice (r. 1394): nazw. Bojan (r. 1417).

Chociszewice (r. 1427): im. Chociesz (r. 1240).

Domaradzice (r. 1382): im. Domarad.

Gębice (r. 1427): nazw. Gęba (r. 1136).

Gościejewice (r. 1310): im. Gościej (r. 1393).

Kołaczkowice (r. 1310): nazw. Kołaczek (r. 1413).

Krajewice (r. 1392): nazw. Kraj (r. 1418).

Krzekotowice (r. 1310): nazw. Krzekot (XII.—XIII w.), krzekot = krzekotanie żab.

- Kuraszkowice (r. 1310), pewnie dziś Skoraszewice: nazw. Kuraszek (r. 1136).
- Mościeszce (r. 1246): nazw. Mościeszca.
- Oczkowice (r. 1294): nazw. Oczko.
- Pakosławice (r. 1411), dziś Pakosław: im. Pakosław.
- Pasierbice (r. 1310), dziś Pasierby: nazw. Pasierb (r. 1499).
- Pijanowice (r. 1310): imię Pijan (biskup poznański Peanus † r. 1151).
- Pudliszkowice (r. 1407), dziś Pudliszki: nazw. Pudliszko (r. 1394) i Pudliszek (r. 1494).
- Roszkowice (r. 1310), dziś Roszkowo: im. Roszek = Roch.
- ✓ Skoraszewice (r. 1315), dziś Skoraszewice: im. Skorosz (XII-XIII w).
- Smolice (r. 1243): nazw. Smoła.
- Sułkowice (r. 1510): im. Sułek (stąd r. 1232).
- Tworzymirzyce (r. 1398), dziś Tworzymirki a pierwotnie Tworzymirz: im. Tworzymir (stąd XII—XIII w.).
- Unięcice (r. 1307), dziś Humiętki: im. Unięta (stąd r. 1294).
- Wilkonice (r. 1310): nazw. Wilkon (tamże r. 1310).

Nazwy na ewo|owo
oznaczające osiedle lub siedlisko pewnej osoby.

- Bielewo (r. 1302): nazw. Biel (XV w.).
- Bodzewo (r. 1337): im. Bodz (r. 1206) = Bodzan, Bodzanta.
- Brylewo (r. 1398): nazw. Bryl (r. 1391) = Gabrjel lub czeskie bryl = zez.
- Chociszewo (r. 1424), dziś Chociszewice im. Chociesz = Chociemir.
- ✓ Chwałkowo (r. 1399): Chwałek = Chwalimir.
- Cichowo (r. 1237): nazw. Cichy.
- ✓ Ciołkowo (r. 1396): nazw. Ciołek (nazwisko rodu).
- ✓ Czachorowo (r. 1337): nazw. Czachor.
- ✓ Czarkowo (r. 1310): nazw. Czarnek (1427).
- Domachowo (r. 1290): im. Domach = Domasław lub Domarad.
- Drogoszewo (r. 1396): im. Drogosz = Drogomir, Drogosław.
- Drzęczewo (r. 1258): nazw. Drzeniec, Drzencz (pewnie z Drzonkiem w związku z tych stron).
- Głuchów (r. 1391): nazw. Głuchy.

- Godurkowo (r. 1417): im. Godur = Godysław.
Gogolewo (r. 1310): nazw. Gogol.
Gostkowo (r. 1405): im. Gostek (r. 1258) = Gościsław.
Grabionowo (r. 1415), dziś Grabianowo: nazw. Grabion (XV w. Grabionek).
Grąbkowo (r. 1394): nazw. Grąbek.
Janiszewo (r. 1310): im. Janisz (XII—XIII w.).
Jeżewo (r. 1371): nazw. Jeż (r. 1136).
✓Kosowc (r. 1258): nazw. Kos.
✓Koszkowo (r. 1398): nazw. Koszek (r. 1522): Koch (w nazwie Rozkochowo), także Koszka (r. 1395).
Krzemieniewo (r. 1398): nazw. Krzemień.
Krzyżankowo (r. 1399), dziś Krzyżanki: im. Krzyżan = Chryzostom.
Kunowo (r. 1337): im. Kuno.
Leciejewo (r. 1397): nazw. Leciej (r. 1591—1609 w tej okolicy).
Leszków (r. 1241), dziś Liszków: im. Leszek = Aleksander.
Łagowo (r. 1294): nazw. Łag.
Malechowo (r. 1310), dziś Małachowo: im. Malech.
Malewo (r. 1400): im. Mała (r. 1387 stąd).
Markowo (r. 1441): im. Marek.
Mirzów (r. 1310), dziś Mierzejewo: im. Mirz (XVI w.) Mir (XII—XIII w.).
Oporowo (r. 1310): nazw. Opor (XII—XIII w.).
✓Pępowo (r. 1357): nazw. Pąp, Papik (r. 1136).
Płaczkowo (r. 1397) pod Jutrosinem: nazw. Płaczek
Płaczkowo pod Siemowem.
Posadowo (r. 1440): nazw. Posad, Posadzy.
Pożegowo (r. 1246): nazw. Pożeg (= pożoga).
Przeborów (r. 1310), dziś Przyborowo: im. Przebor (XII—XIII w.)
= idący przez bój.
Przecianowo (r. 1392), dziś Trzecianów: nazw. Przecian.
Pudliskowo (r. 1398), dziś Pudliszki: nazw. Pudliszek (ob. wyżej).
Raszewy (r. 1418) a Raszewo (r. 1447): im. Rasz = Raclaw.
Rębiechów (r. 1303): nazw. Rębiech.
Rębowo (r. 1293): nazw. Rąb, Rębo (r. 1546).
Rogowo (r. 1407): nazw. Róg (XV w.).

- Rogożewo (r. 1243): nazw. Rogoż (r. 1428).
 Rokosowo (r. 1310): nazw. Rokos (r. 1423), rokos = trzcina.
 Roszkowo (r. 1310, 99): im. Roszek = Roch.
 Rozkochowo (r. 1284): nazw. Rozkoch (r. 1404).
 Rozstępniewo (r. 1310): nazw. Rozstępień.
 Rzyczkowo (r. 1510 Reczkowye); nazw. Reczek (1136), reczek = chomik, kret.
 ✓ Sarbinowo (r. 1310): nazw. Sarbin (r. 1204) = Serb i Sorb.
 ✓ Siedmiorogów (r. 1398): im. Siemidróg = drogi rodzinie.
 Siemowo (r. 1258): im. Siem = Siemidróg, Siemirad, Siemowit.
 Skoków (r. 1394): nazw. Skok (r. 1444).
 Śląskowo (r. 1284): nazw. Ślęzek (r. 1580).
 Śmiłowo (r. 1310): im. Śmił (r. 1136).
 ✓ Smogorzewo (r. 1305): nazw. Smogorz (r. 1136), smogorz = torf.
 Sobiałkowo (r. 1241): nazw. Sobiałek, sobić = przywłaszczać.
 Stankowo (r. 1258): im. Stanek = Stanisław.
 Sułkowa, część Krobi (1232), dziś Sułkowice: im. Sułek (r. 1232 stąd).
 Szczodrochowo (r. 1258): nazw. Szczodroch (XII—XIII w. tamże).
 ✓ Szelejewo (r. 1246) i Szelów (r. 1310): nazw. Szelej i Szel.
 Szurkowo (r. 1310): nazw. Szurek (r. 1541—45), szurek = skrzeczek, rodzaj szczura.
 Waszkowo (r. 1309) a Wążkowo (r. 1496): im. Waszek czy nazw. Wążek.
 Wieszkowo (r. 1258): nazw. Wieszek.
 Włostowo (r. 1400): im. Włost — WłosciBOR.
 Wycisłowo (r. 1424), dziś Wycisław: nazw. Wycisło (r. 1475).
 Zdziętowa (r. 1413), Zdziętowo (r. 1449), dziś Zdziętawy: im. Zdzięto (r. 1136) = mały Zdzisław.
 Ziółkowo (r. 1337): nazw. Ziółko (XV w.).
 Żychlewo (r. 1425): nazw. Żychel, Żychla (w nazwie Żychlin).

Nazwy na |in|yn|yń tego typu co n. p.
 matka: matczyn lub typu ksiądz: księżyna, gody ? godzina.
 Byłecin (r. 1362), dziś Bełecin: nazw. Byłeta (r. 1405 tamże).
 Czełuścin (r. 1395): nazw. Czelusta do dziś w Półnańskim,

- Daleszyn (r. 1300): nazw. Dalesza, Dalesz (1470).
Duszyno (r. 1401), dziś Dusina: nazw. Dusza (kmięć Dussa i urocz. Duszyna na Zbyszewicach r. 1601 — 02).
Dzięczyn (r. 1388), dziś Dzięczyna: nazw. Dziańka, dziańka = ul.
Gołaszyn (r. 1310, 1405): nazw. Gołacha.
Gostyń (r. 1278 Gostina t. j. Gostynia): im. Gostyna (r. 1136) t. j. Gościna.
St. Gostyń (r. 1301 Antiqua Gostyna).
Jutrosin (r. 1281): nazw. Jutrocha.
Kobylin (r. 1289): nazw. Kobyła (XV w.) a Kobyłka (r. 1136).
Kokoszczyń (r. 1388), dziś Kokoszki: nazw. Kokoszka (r. 1415 tamże.)
Krupczyń (r. 1258): nazw. Krupka (r. 1387).
Krzywiń (r. 1237): nazw. Krzywa (por. niezn. Krzywice w Śrem skiem) lub typu Prostynia, Tłokinia.
Kuczyno (r. 1388), dziś Kuczyna: nazw. Kucza, kucza = namiot, buda.
Łaszczyn (r. 1310): Łaska.
Małpin (r. 1243), dziś Melpin: nazw. Małpa (r. 1524).
Miechcin (r. 1310), dziś Miechocin: nazw. Miechta.
Mszczyczyń (r. 1405): nazw. Mszczyca.
Niemarzyn (r. 1310): nazw. Niemara.
Radyszyny (r. 1591), dziś Radoszyny: im. Radycha.
Sikorzyń (r. 1420): nazw. Sikora do dziś w okolicy.
Sroczyń (r. 1256 Syrocino), dziś Sroki: nazw. Sroka (XII—XIII w. Stroka).
Tarchalin (r. 1398): nazw. Tarchała (r. 1271).
Unięcina, dział Krobi (r. 1294), dziś Humiętki: im. Unięta (stąd wówczas) = Unisław t. j. lepszej sławy.
Wroniny (r. 1424): nazw. Wrona lub typu Świerczyna.
Ziemlin (r. 1388): nazw. Ziemia (r. 1517—19) jak Chrośła.

Rozmaite rzadsze typy.

- Dalabuszki (r. 1394), pierwotnie Daleborzki: im. Dalebor Dalbor (r. 1386 Dalebursz stąd).
Krzyżany (r. 1399), dziś Krzyżanki: im. Krzyżan (ob. wyżej).
Lubonia (r. 1310): im. Lubon.

Ostrobudki (r. 1419): im. Ostrowód (r. 1271 w tych stronach.)
 Pakosław (r. 1310) t. j. do Pakosławia: im. Pakosław t. j. do
 Pakosława.

✓ Tworzimirz (r. 1246), dziś Tworzimirki: im. Tworzimir (stąd,
 ob. wyżej).

Zdziesz (r. 1371): im. Zdziech = Zdzisław.

Żytojedze (r. 1310), dziś Żytowiecko: nazw. Żytojedz (jak Tu-
 rojedz 1345 pod Zgierzem), czeskie žitojed = chlebojedzca.

Nazwy osad niegdyś służebnych.

Knięginice (r. 1210), dziś Księginki: ludzie knięgini a. księżny
 a. ksieni (od r. 1210 własność zakonna).

Konary (r. 1310): koniarze.

Strzelce (r. 1310): strzelcy książęcy.

IV. Podział terytorjalny, wojskowy, polityczny i kościelny naszej ziemi.

Od najdawniejszych czasów możemy odróżnić na naszym terytorjum znaczniejsze ośrodki o większym obszarze, na którym powstały nowe wsie i przysiółki lub z którym zlewały się i łączyły przyległe osiedla. Przypomina to n. p. okolice na Mazowszu albo niektóre miejscowości w Poznańskim jak Grzybowo pod Wrześnią lub Prusy pod Jarocinem, które rozpadły się następnie w rozmaite samoistne osady. Przypominam Krobie, z pewnością pierwotnie całą okolicę, powstała druga Krobia, tak że pierwszą nazywano Starą, Krobia Sułka = dziś Sułkowice; Krobia Unięty = dziś Humiętki, Kościelna wieś a. Kościelskie i niezawodnie Potarzyca; takim ośrodkiem była Bukownica, z której wyłączono później Sikorzyn, większym był Czeluścin z działami czy żrebiemi Wierzbem i Sroczyńem, z którego dziś wieś Sroki, 3 wsie składały się w r. 1310 na Niepart, jedna mogłaby być późniejszym Ryzczkowem, drugiej nie znam. Również Gostyń i Dolsk uważam za takie znaczniejsze ośrodki, na terytorjum pierwotnie gostyńskim rozróżniamy Gostyń, Stary Gostyń a przy Dolsku wspomniałem wyżej kilka nieistniejących dziś osad.

Opola nie znamy niestety na naszym obszarze ani jednego. Najbliższe z źródeł nam znane są Krzywiń i Śrem. Mniemam, że te parafje, do których po kilkanaście wsi należy, zachowały szczątki dawnej organizacji opolnej. Naprzód opole gostyńskie

z Gostyniem Starym, Gostyniem i Strzelcami, blisko 30 osad, z których znaczna część jeszcze w XIV w. w jednych znajdowała się ręką, n. p. r. 1337 posiadał Mikołaj Wojciechowicz z Gostynia z rodu Łodziów prócz Gostynia 11 wsi wymienionych, innych zaś nie podano w ówczesnym powiecie kościańskim. Sądząc, że to część starego opola, więc Czachorowo, Gola, Daleszyn, Pozegowo, niezn. Posice, Dręczewo, Smogorzewo, Grabonóg, Bodzewo, Podrzecze na górze, pół Ziółkowa. Dochodzą jeszcze należące do tych parafii jak Brzezie, Bogustawki, Czajkowo, Dusina, Kosowo, Malewo, Pozegowo, Stężycza, Strzelce, Godurowo, Koszkowo, Szelejewo, Zalesie. Drugim opolem mogła być Krobia z parafią krobską o 20 wsiach, pępowską o 12 wsiach, i z domachowską, co stanowi razem przeszło 35 wsi. Trzecie opole miałoby ośrodek w Poniecu, którego parafia liczy zresztą około 15 wsi.

Nieco jaśniej przedstawia się ustrój wojskowy naszego terytorjum czyli podział na kasztelanję. Z zachodu i północy graniczyły kasztelanje Krzywiń, Śrem i Książ, ze wschodu Starygród, z południa Dubin i Czestram. Za główny gród w tych stronach musimy uznać Krzywiń i co najmniej północna część ziemi Gostyńskiej należała do jurysdykcji kasztelana krzywińskiego. Południowa część naszego obszaru miała jako ośrodek organizacji wojskowej kasztelanję w Krobi, skąd w XIII w. występuje w źródłach tylko dwu kasztelanów. Ponieważ Krobia znajdowała się w rękę biskupów poznańskich, przeniósł pewnie książę Przemysł II w ostatnich dziesiątkach XIII w. kasztelanję na neutralne miejsce do Karca, tak że Stefan z Jerki i Dubina z rodu Awdańców był r. 1282 i 84 kasztelanem krobskim, a już r. 1293 kasztelanem karsieckim, w XIV zaś wieku występują już tylko kasztelanowie karsieccy. Jak daleko na południe sięgała władza kasztelana karsieckiego nie wiemy, pewne jest tylko, że sąsiednie grody kasztelańskie z tej strony były Dubin i Czestram przy Golejewku. Z prawego brzegu Obry okolica Dolska, Kunowo, Księginki, to już zasięg kasztelanji i opola śremskiego.

Kilka słów jeszcze o podziale na powiaty. Zaczynam chronologicznie. Podczas okupacji śląskiej książę głogowski Henryk II, mieniący się być dziedzicem królestwa polskiego ustanowił r. 1310 powiat poniecki, zagarniając do niego większą część ziemi Gostyńskiej, bo Smogorzewo, Szelejewo, Strzelce, Żytowiecko, W. Łęka wchodziły jeszcze w obręb tego powiatu, jedynie północno-zachodni kąt z Gostyniem znajdował się poza granicami tegoż. Gostyń obwarowali wówczas Ślązacy, wzniesli gród, nad

którym pieczę mieli ok. r. 1302 kasztelan Świętosław i Godwin. Jeszcze r. 1387 mowa o powiecie ponieckim do którego wówczas należało też Zakrzewo z przyległościami. Gostyń z okolicą czyli cały klucz gostyński należał oddawna do powiatu kościańskiego przynajmniej już od r. 1337. Biskupinę naokoło Krobi nazwał kronikarz Janko z Czarnkowa powiatem krobkim pod r. 1374, niewiadomo czy w ścisłym znaczeniu powiatu, czy klucza biskupich majątków. Od końca XIV w. dzisiejszy powiat gostyński wchodził w skład powiatu kościańskiego i należał do grodu ziemskiego w Kościanie, jak o tem księgi ziemskie i grodzkie od końca XIV w. zachowane świadczą. Na linii miast Borek, Pogorzela, Kobylin i Jutrosin szła granica powiatów kościańskiego i pyzdrskiego, tak że cztery te miasta należały do Pyzdr, prócz tego kilka wsi w południowo-wschodnim kącie jak Czeluścin, Smolice według rejestrów poborowych powiatu kościańskiego z r. 1580 i powiatu pyzdrskiego z r. 1578.

Pod względem kościelnym wchodziła ziemia Gostyńska, należąca zawsze do diecezji poznańskiej, w skład archidiaconatów śremskiego a dekanatów krobkiego i śremskiego.

V. Stosunek własności książęcej, rycerskiej, zakonnej i biskupiej.

Darowizny książęce na rzecz rycerstwa i kościoła sięgają pierwszych czasów chrześcijaństwa w Polsce, dlatego trudno obecnie z kilku skąpych zapisków średniowiecznych odtworzyć sobie postać dawnej własności książęcej. Dolsk już r. 1136 należał do arcybiskupa gnieźnieńskiego, Krobia była już r. 1232 własnością biskupa poznańskiego, okolica Lubinia już około r. 1070 należała do rycerstwa a mianowicie do rodu Awdańców. Jeden pewnie z członków tego rodu, może Skarbimir. Pewnie jeden z rodu Wyskotów zwyciężył w pojedynku ok. r. 1108 księcia Zbygniewa pod Sadowiem na Śląsku, otrzymał za to od księcia Bolesława Krzywoustego jako czacz czyli nagrodę miasto Poniec z okolicą Pępowa dzierżyła już r. 1357 kapituła gnieźnieńska, zresztą nie wiemy, czy posiadała to z darowizny książęcej czy prywatnej zmiłany z rycerstwem. Zstają Strzelce, za czem nazwa przemawia, w XV w. własność rycerska, Grabonóg, może w nim dwór księcia Przemysła II, bo tu dwa razy zapisany r. 1275 i 1282, Karzec jako gród kasztelański, r. 1394 włość rycerska, Szelejewo (r. 1246). W końcu zostały Pasierby jako starostwo niegrodowe (Słow. geog. VII. 885).

Najpotężniejszy i najdawniejszy ród rycerski w tych stronach, który wielką władą częścią ziemi Gostyńskiej, to ród Wilków a. Skarbków a. od Awdana Awdanców nazwanych, do dziś zaś w Polsce pod nazwą Habdanków a. Skarbków znany. Pierwszy zapisany członek tego rodu żył w połowie XI w. Michał zwany później Skarbkim z Góry, urodził się może za panowania Kazimierza Odnowiciela ok. r. 1040, zmarł zaś 7 sierpnia ok. r. 1113 za panowania Bolesława Krzywoustego. Nie wiemy, z której pochodził Góry, bo wchodzi w grę Góra (r. 1324), dziś Górka pod Świerczyną, Góra (r. 1392) niegdyś posiadłość tego rodu pod Jaraczewem i Góra, którą członek tego rodu Pakosław około roku 1206 zlecił Benedyktynom lubińskim, pod Jeżowem pow. brzeziński. Ponieważ pierwsza Góra od Świerczyny najbliższą się znajduje Lubinia i Krzywina, starych ośrodków tego rodu, można ją uważać jako siedlisko naszego Michała. W tym razie znaleźlibyśmy też odpowiedź na pytanie, kto założył i budował Czerwony kościół pod tytułem św. Idziego, do Dumnowskich zaliczany, w XII—XIII w. w dzisiejszej Czerwonejwi. Był to niezawodnie także członek naszego rodu. Michał z Góry, którego imienia monogram M cały ród w późniejszych wieki przejął jako znak herbowy do dziś dnia, sprowadził do posiadłości swej Lubinia pod Krzywiniem około r. 1070 z Leodjum (Liege) w Belgii Benedyktynów i uposażył im hojnie klasztor. Posiadał klasztor lubiński r. 1258 kompleks składający się z 54 wsi, przeważnie nadanych przez fundatora Michała z Góry, jego współrodowców a tylko nie wielu nadanych przez rodzinę książęcą lub inne rycerstwo. Na naszym terytorjum wchodziły w skład dóbr klasztoru Mościszki, Bieżyn, niezn. Warla, niezn. Kuszewo, niezn. Zdunowo, Kosowo, niezn. Posepsko, Szczodrochowo, Stężyca, Cichowo, Dręczewo, Krerowo, Osowo, Stankowo, Smolice, Melpin, niezn. Grodowo, Siemowo, Krzywini i t. d. Imiona członków rodu Awdanców zapisali zakonnicy między pierwszymi dobrodziejami w spisie bractwa klasztoru lub w spisie zmarłych z pierwszych dziesiątków XII w. Są tam Skarbimir, Jaskotel a. Jaszczolt, Przedwoj, Henryk, Dobiesław, Szczedryk, Michał i Pakosław, znani są jeszcze Awdanice Mścigniew, Morzysław, Florjan a. Tworzjan i Tworzymir, Lasota a. zwłaszcza Wilk. Otaczali oni ze wszystkich stron majątkami swemi klasztor i niejeden z nich zlecił posiadłość swą zakonnikom. Cichowo darował przed r. 1237 Józef Dobiesławicz, który r. 1246 dzierżył Tworzymirki, Stankowo zlecił Stefan. W Lubiatowie w XV w. z tego rodu znani Czema i Mikołaj r. 1406—12, (właściciel r. 1398 Gawron a w r. 1408 Daleszyna i Dusiny), i Szczedryk r. 1472, w Małachowie Wilk r. 1310, stąd nazwisko Malechowskich,

w Kołaczkowicach Pakosław r. 1366—90, od jego synów pochodzą Konarscy i Kołaczkowscy, w Pakosławiu Michał r. 1310, Dobiesław r. 1400, w Skoraszewicach Skarbimir r. 1315, Dobiesław r. 1410, Mścigniew r. 1397—1425, po nich Skoraszewscy, w Chwałkowie Dobiesław r. 1399, w Bartoszewicach Skarbimir r. 1405, w Wilkonicach Wilk r. 1310, w Domaradzicach Szczedryk r. 1426, w Sarbinowie Habdank r. 1386, w Chojnie Pakosław r. 1396, w Gogolewie Habdank r. 1422, wzięli jeszcze nazwiska Awdańce z Przyborowa Przyborowscy, z Włostowa (r. 1408) Włostowscy, z Krzyżanek Krzyżankowscy, z Pudliszek Pudliszkowscy, z Karca Karsieccy i t. d. Awdańce z Pożegowa, Gostynia i Dręczewa stanowili niezawodnie jeden dom. Przed r. 1275 wniosła prawdopodobnie córka Awdańca nieznanego imienia, może Małgorzata, klucz gostyński jako wiano Łodzicowi Mikołajowi Przedpełkowiczowi, napróżno podniósł swoje roszczenia jej stryjeczne do dóbr gostyńskich na podstawie prawa bliższości rodowej komes Maciej z Pożegowa, przegrał proces r. 1275 i został odsądzony od tych dóbr. Krewni dziedziczki z Gostynia byli także Awdańce z Skoraszewic, bo r. 1315 przy działach synów Mikołaja Przedpełkowicza występowali jako ich wujowie Skarbimir z Skoraszewic i Klemens z Ponieca. Do pierwotnego klucza Awdańców, który w powyższy sposób przeszedł w ręce Łodziów, należały według zestawienia z r. 1337 następne wsie: Brzezie, Czachorowo, Goła, Daleszyn. Pożegowo, Podrzecze, Dręczewo, Smogorzewo, Grabonóg, Bodzewo, Ziółkowo, niewątpliwie też Małewo, które należało z dziesięciną do St. Gostynia r. 1301. Część Dręczewa trzymali Awdańce jeszcze później n. p. Dobiesław Piotrowicz zmarły r. 1381. Szerzej o tym rodzie pisał prof. Wł. Semkowicz w pracy „Ród Awdańców”. Z dawną ich posiadłością Czachorowem pod Gostyniem jest niezawodnie w związku wieś Czachóry pod Skarbimirzycami, dziś Skalmierzycami. Po Awdańcach następni właściciele klucza gostyńskiego byli Łodzice, pierwszy z tego rodu, który nazwę wziął od wsi Łodzi pod Stęszewem, był Mikołaj syn wojewody poznańskiego Przedpełka, dopiero od r. 1275 bezsporny właściciel Gostynia. Najstarszy ślad tego rodu można stwierdzić w Wielkopolsce r. 1241, gdy po bitwie pod Legnicą i bohaterkiej śmierci księcia Henryka Pobożnego komes Przedpełk, syn niegdyś Hugona, otrzymał od książąt wielkopolskich Przemysła i Bolesława potwierdzenie nadania uczynionego przez księcia Henryka dóbr Krosna, Trzebawia, Sowińca pod Mosiną, (Miejskiej) Górki, Sobiałkowa i niezn. dziś Smolna. Imiona powtarzające się w rodzie Łodziów były Przedpełk, Hugon, Wyszota, Mirosław.

Śledząc za temi imionami, możemy jeszcze w XII w. stwierdzić ten ród, najdawniejszy byłby Przedpełk z połowy XII w., jego synowie Wyszota i Paweł w drugiej połowie XII w. (obaj bracia zapisani w albumie bractwa klasztoru lubińskiego), Wyszoty syn byłby Hugon zmarły przed r. 1241, ojciec wojewody pozn. Przedpełka a dziad wojewody kaliskiego Mikołaja z Gostynia. Mikołaj Przedpełkowicz, wojewoda kaliski w latach 1285—1305, osadził Gostyń na prawie średzkiem r. 1278, Kołylin r. 1303, poczynił liczne fundacje na rzecz kościołów, już r. 1282 z braćmi fundował klasztor Dominikanek w Poznaniu, wyposażył r. 1289 kościół parafjalny w Kobylinie, założył r. 1296 kolegiatę księży świeckich w Głuszynie przeniesioną później do kościoła św. M. Magdaleny w Poznaniu, wreszcie założył i uposażył szpital w Gostyniu, oddając jego kierownictwo Benedyktynom lubińskim. Zmarł 8 czerwca 1305. Po wojewodzie Mikołaju zostali synowie Jaśko (z Góry i Górki), Piotr (z Głuszyny), Mikołaj (z Mosiny) i Wojciech (z Krosna i Gostynia), którzy r. 1315 bratu swemu kanonikowi poznańskiemu ks. Jakóbowi zlecili dobra na Pomorzu. Po Wojciechu dzierżył klucz gostyński syn jego Mikołaj, który r. 1337 wydał hojny przywilej dla miasta Gostynia, wspomniany jeszcze r. 1339 jako zięć wojewody poznańskiego Mikołaja Szymonowicza z Biechowa z ówczesnym proboszczem gostyńskim Gniewomirem; śmierć jego zapisali Benedyktyni lubińscy jako swojego dobroczyńcy pod dniem 16 lutego. Którego roku zmarł, nie wiemy. Zdaje się, że nie zostawił męskiego potomka, bo r. 1393 spotykamy jako władców Gostynia Wezenborgów. Z bocznych linii po wojewodzie kaliskim Mikołaju i jego synach wyszli prawdopodobnie Górkowie z Miejskiej Górki (Grabonóg pod Gostyniem należał r. 1426 do Górków), Kobylińscy z Kobyлина Wyganowcy z Wyganowa, Smogorzewscy z Smogorzewa (?), Starkowieccy ze Starkowca, Żytowieccy z Żytowiecka (r. 1559 z Kopaszewskimi jeden dom) i t. d. (Ob. autora Dzieje Gostynia i prof. O. Haleckiego Ród Łodziów w Miesięczniku heraldycznym IV, V).

Krzyżanki i Grabianowo pod Krobią są w jakimś dawnym związku z Krzyżanowem i Grabianowem w Śremskiem, nazwy przeniesione może od Krobi przez Świnków. W rodzie tym przybyłym z Śląska bardzo częste było imię Henryk a. Jędrzych i Andrzej, także Krystyn i Krzan. Krzysko i Krystyn Boguszyce i inni właściciele Pożegowa i Tworzymirek napróżno zabiegali r. 1246 o Cichowo, przyznane przez księcia Przemysła klasztorowi w Lubiniu a darowane poprzedniu temu zakonowi przez Józefa Dobiesławicza, który może z żoną dostał

tę włość. R. 1257 komes Krystan z synami kanonikiem poznańskim Jakóbem i Wojciechem kupił od opata lubińskiego Krerowo. W połowie XIII w. Gotard z żoną Stanisławą zapisany w albumie zmarłych klasztoru lubińskiego, darował jedno Ostrowieczno, z drugiego znany r. 1258 Iwan, również, może z tych czasów dobroczyńca klasztoru Jędrzych z żoną Bogusławą. Z tegoż rodu Jakób z Parska r. 1337, Michał Tomaszewicz z Ostrowieczna posiadał r. 1382 obwarowany Parsk, bratankiem jego był Krystyn z Jeżewa i Dalabuszek r. 1398, Krczon Dalabuski r. 1494 może był wnukiem poprzedniego. W tych stronach jeszcze Krystyn Szelejewski r. 1418. Najznaczniejszym przedstawicielem tego rodu był arcybiskup Jakób Świnka (r. 1283—1314). Swinkowie znani z Jeżewa, Chwałkowa Kośc., Chromca, Krzyżanowa, Grabianowa, Chaław, Czacza, Zimnejwody i t. d. Dalszy dział Ostrowieczna otrzymał klasztor lubiński od Boguśała, r. 1286 zabiegał daremnie o zwrot krewny jego Mikołaj Piotrowicz, zwany Torasicz (Thorasic).

Ciołkowie, po których wieś Ciołkowo zachowała pamięć, siedzieli oddawna w ziemi Gostyńskiej, bo do ich rodu zaliczam Sułka, od którego część Krobi nazywała się r. 1232 Sułkową a nadaną została przed tym rokiem przez księcia Władysława Odonicza biskupowi poznańskiemu. Nie wyzbyła się jednak rodzina całej włości, bo r. 1307 występuje znów komes Sułek z Krobi, może poprzedniego wnuk, dopiero r. 1335 zamienił Mikołaj Sułkowicz dziedzictwo swoje Krobie Sułka z biskupem pozn. i otrzymał od niego Zawidowice i Warszówkę, w następnym wieku przysłała nazwa Sułkowie w użycie na tę włość. Imię Sułek a. Sułko spotykamy na przełęczu XIV i XV w. w okolicznych wsiach n. p. Sułko Podrzecki r. 1395 z Podrzecza a r. 1420 Marcin Sułkowicz stamtąd, Sułko z Bodzewa r. 1394. Znani są Ciołkowie z Podrzecza, r. 1409 dwu Janów, z Ciołkowa Ciołkowscy r. 1401, z Pudliszek r. 1401, z nich Marcin Pudliszkowicz, z Włostowa Mikołaj r. 1400, z Kromolic Bronisz Kromolicki r. 1416, z Pijanowic Mikołaj r. 1421, z Gościejewic w XV w., z Kuczyny Michał r. 1566. Zwłaszcza z Podrzecza rozchodzili się w inne strony, Sędziwoj Podrzecki z Godurowa r. 1418, Jakusz Podrzecki z Manieczek r. 1418, Mikołaj Podrzecki z Gościejewic r. 1419. Do tego rodu należał biskup poznański Stanisław Ciołek z Żelechowa (r. 1428—38).

Wyskotowie prócz rodowej Wyskoci dzierżyli oddawna Poniec i Niepart, a przyszli prawdopodobnie z Czech w połowie XI w. z Wczelami, ok. r. 1108 otrzymali pewnie Poniec. Rodowe

ich imiona były Czewlej, Gabrjel, Domasław, Sobiesław, Wyskota, ob. autora Obce rycerstwo str. 123 i n. W spisie zmarłych klasztoru lubińskiego zapisani między innymi następni członkowie tego roku z XIII w. Gabrjel i Miłostawa, ich dzieci Bartłomiej, Sobiesław i Marta, tejeż mąż Wisław pewnie Łodziec. W skardze biskupa wrocławskiego przeciw ziemianom, którzy spustoszyli okolicę Milicza, wymienieni około roku 1271 członkowie tego rodu Czewlej z Ponieca, drugi Czewlej Gabrjela syn, Sławęta z Niepartu, Gabrjel z Niepartu, Piotr syn Czewleja. Znani z XIV w. jeszcze Domasław proboszcz z Niepartu r. 1369, Sobiesław Wyskota opat lubiński r. 1375, Tomisław Wyskota z Ponieca r. 1383, Czewlej Wyskota z Wyskoci r. 1400 i t. d. Liczne włości dzierżyli bracia Bawor, Stroszyn, Henryk a. Andrzej, Liszko, Maciej Wyskotowie, z nich Bawor Wyskota posiadał r. 1398 W. Łękę, Drobnin, niezn. Rybnik, część Krzemieniewa, Brylewo. Stroszyn trzymał Mierzejewo r. 1402, Oporowo r. 1418, Pijanowice r. 1434, Henryk władał w Krzemieniewie, w Kociugach r. 1404, w Bełęcinie r. 1416, Maciej w Pawłowicach r. 1398. W Żytowiecku siedział r. 1395 Sobek Wyskota Żytowiecki, Sędziwoj Wyskota r. 1403, znów Sobek Żytowiecki, pewnie wnuk poprzedniego, stryj Jana, Krystyna i Sobka Wyskotów r. 1493, w sąsiedniej M. Łęce Paweł Wyskota r. 1432, dalej Sędziwoj Wyskota w Bojanicach r. 1400 a jego brat Jarant a. Arnold z Dryżyny r. 1395, Sędziwoj Wyskota w Trzebcu r. 1411, Marcin Wyskota w Łuniewie r. 1388, jego syn Jan Żytowiecki r. 1449, Mikołaj Wyskota w Dzieczynie r. 1465, Wyskotowie w Sarpatkach r. 1424, Sobko z Krzekotowic r. 1366, Wyskota z Krzekotowic Maiejszych r. 1425. Inny odłam wyszedł z Zdiesz, Paweł a. Paszko z Zdiesz r. 1404, z Dobczyna, z Chrzastowa Chrzastowski r. 1417, potem bracia Wojciech z Dobczyna Dobczyński r. 1424, z Zdiesz r. 1427, z Zakrzewa i Jasienia r. 1434, z Ostrowa Ostrowski r. 1450, Dersław z Rusocina r. 1424, z Zdiesz Zdieszewski r. 1433, Mikołaj niegdyś Dobczyński z Ostrowa i Lubiatowa r. 1457. W Kawczu pod Zakrzewem kanonik późn. Jan Wyskota i jego bracia Maciej i Mikołaj r. 1462, po zmarłym Macieju Kawieckim w Zakrzewie synowie r. 1501. Stąd pochodzą Wyskotowie Kawieccy i Zakrzewscy.

Najdawniejszy przedstawiciel rodu Junoszków jest Detlef albo Tedlef, który r. 1155 dziedziczył w okolicy Kalisza, ziemianin śląski, Detleba syn Piotr w Wielkopolsce w latach 1222—27, jeden z tych Detlebowów osadził niezn. dziś Detlebowice a. Dlebowice może w Śmigielu, Piotra syn Bogusza z Charbielina

darował Charbielin, Dłużynę i Trzcinicę klasztorowi lubińskiemu a osadził pewnie Boguszyn pod Bronikowem, jego brat a syn Piotra był Blizbor z Dlebowic, r. 1257 przy księciu Bolesławie Pobożnym świadek. Po śmierci Boguszy Blizbor zgłosił się z pretensjami do Trzcinicy, został jednak r. 1283 od niej odsądzony, nie lepiej powiodło się innym bratankom Boguszy, Mściwy Blizbora syn, Detlef i Piotrsynowie Piotra wystąpili z roszczeniami do Charbielina i Dłużyny r. 1286, również daremnie. Mszczuj Blizborowicz świadczył pod Gostyniem przy generalnym staroście wielkopolskim Przybysławie r. 1324. Imiona ich rodowe: był Mszczuj, Blizbor i Dadźbóg = Dasz. Otóż Dasza syn Jan i wnuk Janko Marcinowicz sprzedali r. 1246 Grodnicę biskupowi poznańskiemu. W XIV w. spotykamy Dasza w Wścieklicach pod Głuszyną, i tamże wieś Daszewice, niegdyś posiadłość Junoszków. (Ob. autora Obce rycerstwo str. 165 i n.).

Leliwitów stwierdzamy w okolicy Lubinia w XIII w. W spisie zmarłych dobroczyńców klasztoru wspomniani bracia Blizbor, Sędziwoj i Włodzimierz oraz ich siostry Spytosława i Chwalisława, Blizbor darował r. 1266 za zgodą braci Starkowiec wieś niezn. przy Osowie klasztorowi. Imiona Blizbor i Włodzimierz pojawiają się później u Leliwitów z Granowa n. p. Blizbor Granowski z Kokalewa (t. j. Kąkolewa) r. 1404, Blizbor z Bukowca r. 1415, Blizbor z Karśnic r. 1427, Włodzimierz z Granowa zmarł przed r. 1387. Wincentemu z Granowa król Kazimierz przywrócił r. 1344 Bukowiec i Grotniki, kasztelan nakielski Wincenty z Granowa, pewnie syn lub wnuk poprzedniego sprzedał r. 1387 Doninom z Sarnowy Zakrzewo, Kawcze i niezn. Jasień, r. 1410 pod Grunwaldem wystawił chorągiew z rodowym znakiem Leliwów, zmarł przed r. 1412, wdowa po nim Elżbieta wyszła za króla Władysława Jagiełłę, tak że jego syn Jan był pasierbem króla. Leliwici z Granowa, Pudliszek i Krajewic byli jednej dzielnicy. R. 1407 występuje Jan Granowski z Pudliszek, r. 1408 Andrzej Granowski był stryjcem Jana z Pudliszek, r. 1418 Janusz z Krajewic był ojcem Janusza z Pudliszek, bliżsi rodowcy byli zapewne r. 1394 Jaśko Krajewski i Jarosław Miaskowski, r. 1394 Jan Jurgi syn Jurkowski i Jaśko Pudliszkowski. Siedzieli jeszcze w Parzęczewie, Zieminie, Karśnicach, Sierpowie, Drzeczkowie, Kurowie, niezn. Siennie, Granowie, Jeleńczewie i t. d. Do innego odłamu tego rodu zaliczam Leliwitów z Bielewa i Strzelec. W albumie zmarłych klasztoru lubińskiego zapisani z XIII w. Andrzej z żoną Cecylją i syn ich Leonard. Imię Leonard powtarzało się u Leliwitów w Bielewie. Komes Leonard z Bielewa świadczył w Gostyniu r. 1302 w obecności wojewody kaliskiego

Mikołaja, r. 1375 Langhard z Bielewa obecny w Lubiniu r. 1397 występuje wdowa po Leonarcie z synem swym Czewlejem z Bielewa. W Strzelcach r. 1412 wspomniany Janusz Strzelecki, brat Jaska, r. 1462—67 należało Bielewo do Janusza Strzeleckiego, którego synem był znów Leonard (r. 1469—72). Oba odłamy Leliwów nie były sobie obce, r. 1394 świadczyli Czewlejewi w Radzewie Jan Jurgi syn Jurkowski, Jasko Pudliszkowski, Mikołaj Wilkoński, Gabrijel i Jacek Krajewscy.

Czasze noszący w herbie rybę z jeleniem porożem mieli niegdyś kilka siedlisk w ziemi Gostyńskiej jak Humiętki, Bukownice, Babbowice, Krajewice, Krzekotowice, Krzyżanki, Rokosowb, Pijanowice a dalej na południe Żołędnicę, Tworzanice i Przybinę. R. 1294 Marcin Kryspul a. Kędziorka zlecił Oczkowice synom niegdyś Unięty kustoszowi poznańskiemu Tomce, podkomorzemu książęcej Tomaszowi i proboszczowi z Wytomyśla Bogusławowi a przejął od nich sołectwo w ich posiadłości Krobi zwanej Unięciną, dzisiejszych Humiętkach. Kędziorkowie żyli w ziemi Gostyńskiej jeszcze w XV w., Janusz Kędzierza a. Krvspus r. 1412, Wojciech Kędziorka z Bobkowic Bobkowski r. 1404, współrodowiec Mikołaja Bukownickiego r. 1418. Otóż w Humiętkach r. 1416 występują Tomisław i Marcin Unięccy herbu Czasza, do tego rodu należeli jeszcze Jasiak Krajewski z Krajewic r. 1393 i Krajewscy w XVI w., Kotarba Rokosowski r. 1393, Paweł Kotarba r. 1405 (kotyrba = głowa, zes. kotrba = głowa, rozczochrane włosy), r. 1432 Derśław Rokosowski i późniejsi Rokosowscy, Michał Krzekotowski r. 1405, Mikołaj Krzekotowski r. 1411, Wojciech z Krzyżanowic r. 1414, Pakosz z Żołędnicy r. 1414, Jan Jaksicz Zimliński r. 1559, (córka ś. p. Michała Zimlińskiego miała w sądzie przy sobie stryjów herbowych r. 1557 Mateusza i Wiktoryna Lubiawskich), Wojciech Pijanowski z Pijanowic r. 1566, Marcin Przybiński r. 1579 i t. d. Czasze z Humiętek i z Krzyżanek byli jeden dom, bo r. 1450 spotykamy Jana Humieńskiego t. j. Unięckiego w Krzyżankach. Najmłodniejsi Czasze siedzieli w Rokosowie, r. 1432 należały do nich prócz tej wsi Bączylas, Karsiec, Sławikowice. Czasze ci poprzedzili potem do rodu Glaubiczów, tak że od XVI w. Rokosowscy, Przybińscy i Pijanowscy znani są jako Glaubicze. (Ob. autora Obce rycerstwo str. 123 i n.). Czy Uniętę z Unięcie a jego synów z Oczkowic z r. 1294 zaliczyć do rodu Czaszów czy Węzyków, trudno orzec. 250 lat później w siedlisku Węzyków w Ochli dziedziczył Maciej Unięta.

Węzykowie przybyli może z Ciołkami z Małopolski. Jest strumyk Węzyk dopływ Kamionny w pow. iłżeckim. Pojawiają

się w ziemi Gostyńskiej późno, bo na przełęczu XIV i XV w. Przynieśli z sobą do Wielkopolski kilka imion i przydomków jak Dniepr, Ninota, Imram, Zelko i Ziemła. W spisie zmarłych klasztoru lubińskiego Denepz zapisany w najstarszej części z pierwszej połowy XII w., Niepro z Piotrkowie w Małopolsce r. 1416, Ninota z Dąbia r. 1404, z Danic r. 1409, z Boleścic r. 1416 a w Wielkopolsce z Gałązek r. 1406, Imram z Maszyc (Maschicice?) pow. olkuski, Imram brat Gniewomira a syn Pietrasza Zaleskiego pod Gostyniem r. 1398, w połowie XV w. Jan Ziemia tego rodu (Szyemlya) z Sycyny pow. kozienicki i wieś Ziemiń w ziemi Gostyńskiej, Zelko z Korytnicy w Małopolsce r. 1414 tego rodu a w Ziemiń Jan Szelek r. 1418. Znani członkowie rodu Wężyków w naszych stronach w Ochli i w Małej Łęce, Wawrzyniec Łacki a Ochelski r. 1398, Pietrasz Ochelski r. 1411, w Zalesiu i Skałowie r. 1411, Sobek z Zalesia z braćmi Przecławem i Materną a matką Dobroszką już r. 1400, Jan Skałowski r. 1411, w Szurkowie, Gostkowie i Raciborowie r. 1416, Wojciech Szurkowski, Szymon Gostkowski i Janusz Raciborowski. Pewnie siedzieli także w Kokoszkach, bo r. 1501 występowała w sądzie Katarzyna córka Jana Kokoszyńskiego z stryjcem Piotrem Gostkowskim. Jeszcze w Kuczkowie w Pleszewskim z tego rodu Borzysław Kuczowski r. 1403, również w Trąbinie tak Sobek i Maciej Zalescy r. 1432 jak i Piotr Zaleski r. 1417.

Z rodu Czezeradów, później zaliczających się do Odrowążów, którzy w niepamiętnych czasach osadzili Ceradz pod Poznaniem, najdawniejszy jest kasztelan zbąski Czezerad, r. 1231. Czezerad syn biskupiego rycerza Mańcza może od Mańczyc, dzisiajszych Manieczek, obciążył r. 1293 Rębowo pod Krobią na rzecz biskupa poznańskiego. Zdaje się, że nie wykupił tej wsi, bo należała później do biskupstwa. R. 1295 synowie Mańcza Bartłomiej i Mikołaj otrzymali od biskupa pozn. Krupczyn pod Dolskiem za Lubiechowo pod Wielichowem. Od r. 1390 znani są Czezeradowie w Chwałkowie pod Środą, naprzód Mikołaj, potem jego synowie Jan, Andrzej, ks. kanonik poznański Filip i husyta Mikołaj z r. 1430. W początkach XVI w. posiadali Chwałkowo, Wyszakowo, Płaczkę, Pławce, Zalesie M., Ochłę i Leszków.

(Dokończenie nastąpi)

Wydaje :

Polskie Tow. Kultury i Sztuki im. Ąl. hr. Fredry (Fredreum) w Gostyniu
Redaktor Wł. Stachowski.

Administracja: Księgarnia Wł. Stachowskiego w Gostyniu. Cena 50 gr

Odbito w drukarni A. Skrzyneckiego w Gostyniu.